

בועת זבולון

בועה של עושר וגיוון. מזכרות מתקופות שונות- זמנים שהאזן יכלה לשמוע אנגלית, צרפתית, נורבגית, גרמנית, איטלקית, ערבית, פרסית... ימים בם יכולת למצוא בארץ קרואסון, במנגאן וספגטי לאו דווקא בתכניות בישול... תקופות בן יכולת לפגוש דמויות מרתקות – נפוליון, הצלבנים שהמציאו את ה"מסדרים"- נזירים דתיים שהיו גם לוחמים וגם חקלאים (כן שילוב של לימוד דת לחימה ועבודת אדמה עבד בעבר גם ביהדות ...) או הבהאים שהיו פרסיים שיעיים ועוד...

הצלבנים

התקופה המעניינת, הצבעונית והשנויה ביותר במחלוקת בתולדות ארץ ישראל מתוך כמעט אלפיים השנים שבין התקופה שלאחר מרד בר־כוכבא לבין השתלטות הבריטים על הארץ בראשית המאה ה-20, היא ללא ספק התקופה הקצרה יחסית בה הייתה נתונה הארץ לשלטון הצלבנים, בין השנים 1099-1291. הייתה זאת הפעם הראשונה והאחרונה מאז חורבן ממלכת החשמונאים בשנת 63 לפנה"ס ועד הקמת מדינת ישראל, שארץ ישראל הייתה יחידה עצמאית שלא הייתה שייכת לאימפריה כלשהי. יתר על כן, שליטיה היו שונים בתרבותם ובדתם מהנשלטים ומתושבי הארצות הסובבות - מוסלמים ברובם.

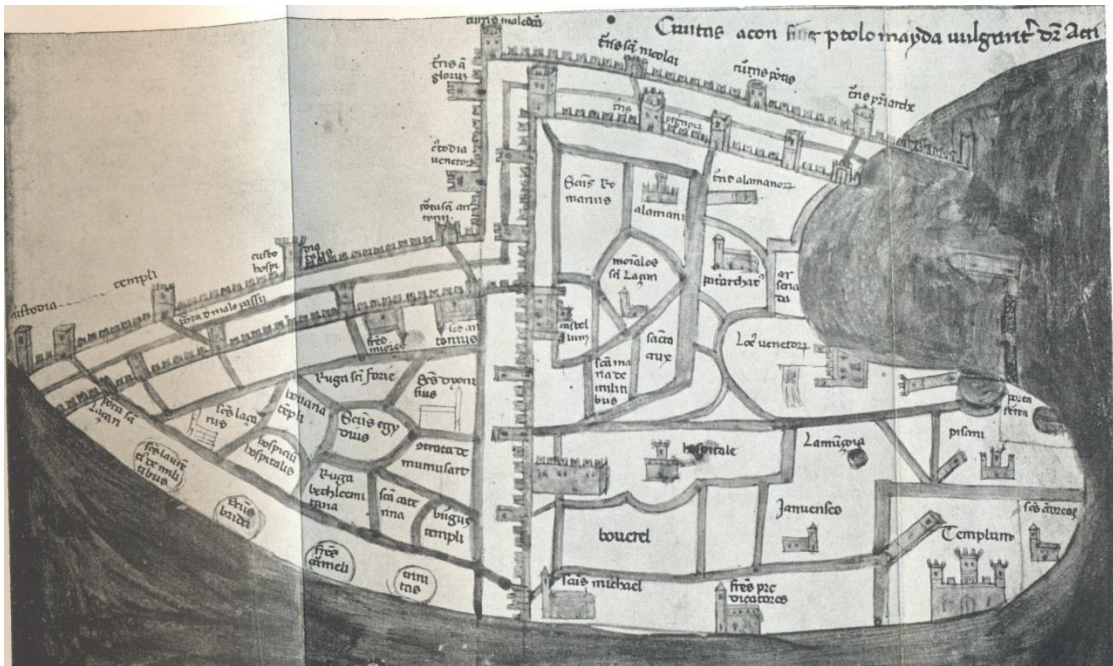
לעיתים נידמה כי מאז ומעולם הייתה כאן מדינה עם שלטון עצמאי ולא כך היא. בארץ ישראל היה שלטון עצמאי (לאו דווקא יהודי) ב-4 תקופות בלבד לאורך ההיסטוריה: מלכות בית-דוד, ממלכת החשמונאים, הצלבנים ומדינת ישראל. כיום משמש הביטוי "מסע צלב" ככינוי לכל מסע תעמולתי או מלחמתי מסיבות דתיות או אידאולוגיות, המשתמש בלהט האמונה ככלי לקידום מטרותיו, ובימים אלו, קיבל מוטיב ה"צלבנים" משמעות חדשה במסגרת המאבק המתחולל בין ארה"ב וכנפיות טרור מוסלמיות.

רקע היסטורי

בשנת 1905, בנאומו בוועידת קלירמון קרא האפיפיור אורבנוס השני קרא לאצולת אירופה להילחם בצבאות הסלג'וקים המאיימים על האימפריה הביזנטית ולשחרר את אדמות ארץ הקודש הכבושות בידי מוסלמים, תוך שהוא עושה הקבלות לכיבוש הארץ על ידי יהושע בן נון, ולמוסלמים כ"בני עמלק". לנאום הייתה תהודה עצומה באירופה, אבל ההמון הבין את המטרה העיקרית של מסע הצלב כשחרור הקבר הקדוש, בעוד שכוונתו של האפיפיור הייתה לעזור לכנסייה המזרחית, במטרה לאחד את שתי הכנסיות, המזרחית והמערבית, תחת הנהגת הכנסייה הקתולית. כתוצאה ממנו יצא בשנת 1096 צבא של אבירים נוצרים ולוחמים מקצועיים לכיבוש של ירושלים וארץ ישראל. למניעים הדתיים חברו מניעים כלכליים ופוליטיים. כיבוש ארץ ישראל על ידי הערבים הפך את אגן הים התיכון למרחב פוליטי מפוצל, דבר שהקשה על הנהגה חופשית ומהירה של סחורות מהמזרח הרחוק והקרוב לערי הנמל של דרום אירופה. ערי נמל אלה, במיוחד ונציה ונפולי, היו ממלכות חזקות באותם ימים, עם השפעה לא מבוטלת על מהלכים פוליטיים ביבשת. האינטרסים של אותן ממלכות במזרח התיכון השפיע לא מעט על ההחלטה לכבוש את ארץ ישראל. מסע הכיבוש היה קשה וארוך ובינוי 1099, הגיעו הצלבנים למטרתו המרכזית והסופית של המסע - ירושלים. הצלבנים צרו על העיר כחודש ימים, כבשו אותה ובצעו טבח אכזרי בתושביה, כשהם שורפים את היהודים כולם בבית הכנסת. הטבח גרם לזעזוע עמוק בעולם המוסלמי, שעד אז התייחס לצלבנים כמעט באדישות כ"גל חולף של כובשים". כעבור זמן מה התפתחה בעולם המוסלמי קנאות דומה לזו של הנצרות, וירושלים, שהייתה עד אז עיר משנית מבחינת התודעה המוסלמית, הפכה לעיר קודש שחובה לשחררה. כך נוצר הרקע למאיתיים השנים הבאות, שכללו מלחמות בלתי פוסקות בין מדינת הצלבנים ובין הממלכות המוסלמיות השונות שהקיפו אותה, ללא סיכוי של ממש לפשרה ולשלום ממושך. רנו משאטיון היה אחד האצילים הצלבנים הרבים שראו במלוכה הצלבנית גורם עוין וביקשו להצר את צעדיה ולפרוק את עול השלטון המרכזי. הוא עשה בנחלתו כברפובליקה עצמאית הכפופה רק להלכה לשלטון המרכזי, סירב להישמע להוראות המלך, ואף ניהל מדיניות חוץ עצמאית, תוך כדי התעלמות מוחלטת מהסכמים שנחתמו בין המלך לבין צלאח א-דין. התנהלותו זו הייתה בין הגורמים המרכזיים לפרוץ מעשי האיבה שהביאו לקרב קרני חטיין ולתבוסת הנוצרים. רנו משאטיון תקף שיירה גדולה שהייתה בדרכה לדמשק. צלאח א-דין רק המתין לעילה כדי לתקוף את ממלכת הצלבנים. בתגובה, פלש צלאח א-דין בראשות צבא גדול לגליל. הצלבנים הנוצרים הגיעו עיפים וצמאים לקרני-חטיין וב-1187 הותקפו בידי הצבא המוסלמי והושמדו, מלכם נשבה, והארץ הייתה פתוחה לפני צלאח א-דין. המצביא המוסלמי כבש כמעט ללא כל התנגדות את כל מבצרי וערי הארץ, כולל ירושלים, שפתחה את שעריה בפניו ללא קרב. צור ומבצר הבופור שבצפון החזיקו מעמד בפניו, ומהם צמח הגרעין לממלכת הצלבנים השנייה. אך גם אלו לא היו מחזיקים מעמד ללא התערבות רבתי של מדינות המערב הנוצריות שיצאו במסע צלב שלישי בראשות מלכי אנגליה, צרפת וגרמניה לשחרור ארץ הקודש. צבא הצלבנים בפיקודו של המלך האנגלי ריצ'ארד לב-הארי כבש את עכו אך לא הצליח לכבוש את ירושלים שנשארה בידי המוסלמים. מרכזה של הממלכה הצלבנית השנייה היה בעכו, והיא השתרעה בין רכס הכרמל לביירות. עכו, שהייתה עיר מסחר עשירה ביותר ושרדה במשך כמאה שנה מול אויבים חזקים לאין-ערוך ממנה, הייתה מחולקת ל 5 רבעים שונים. כול רובע ייצג

אוכלוסייה צלבנית שונה: בצמוד לחוף היו הרובעים של ציי הסוחר הגדולים של ונציה, גנואה ופיזה ובצמוד לחומות התארגנו המסדרים הצלבניים ההוספיטלרים וההטמפלרים. מסדרים אלו היו מסדרים צבאיים של אידיאולוגיה חדשה שצמחה על אדמת ארץ-ישראל: מזוג אידיאלים של כת אבירית לוחמת עם האידיאלים של הנזירות. מסדרים צבאיים אלה הם יצירה מקורית של המדינה הצלבנית (ואולי אבותיהם הרוחניים של חבורת האברכים לוחמי הסיירת...)

בעכו נולד הסגנון הגותי המזוהה כל כך עם אירופה, כשמאוחר יותר בחללים שנוצרו ברובעים בנו המוסלמים את החאנים והמסגדים, כך שהעיר לא נהרסה. זו העיר היחידה בעולם בה אנשים מתגוררים בבתים וחיים מרחובות מהתקופה הצלבנית. בעבר כשהדרכתי קבוצות בסמטאות העיר, הובלתי אותם בעזרת מפת עכו מהתקופה הצלבנית, פרי יצירתו של מרינו סנוטו. אפשרות כזו היא יוצאת דופן וייחודית ולכן לא פלא שהעיר נהפכה לאתר מורשת עולמית תרבותי המוגנת על ידי אונסק"ו

מפת מרינו סנוטו מהתקופה הצלבנית

השוני בין קבוצות השפות השונות ובין האינטרסים השונים גרמו לסכסוכים פנימיים בלתי פוסקים בעיר אך לבסוף נפלה גם היא בידי הממלוכים - השליטים החדשים והקנאים של מצריים - שהצליחו להביס את המונגולים בשנת 1281. בשנת 1291 תקף הסולטן המוסלמי קלאון את עכו, פרץ את ביצורה החזקים והחריב את העיר לחלוטין. קלאון החריב גם את כל יישובי החוף כדי למנוע פלישה נוצרית נוספת בעתיד. הניצחון המוסלמי היה אכזרי אולם הייתה זו התגובה לאותו טבח שביצעו הצלבנים הראשונים בתושבי ירושלים.

בכך בא הקץ על הממלכה הצלבנית שהחזיקה מעמד במשך כמעט מאתיים שנה והשיגה הישגים רבים. למרות שהממלכה הצלבנית חדלה מלהתקיים, זכרה נשאר הן אצל הנוצרים והן אצל המוסלמים, ואפילו אצל היהודים. בשנת 1998 הצהיר אוסאמה בין-לאדן שמטרתו של הארגון שהקים – "אל-קעידה" - היא "להילחם ביהודים ובצלבנים". ב-11 בספטמבר 2001 ביצע ארגונו של בין-לאדן את פיגוע הענק שהביא לחורבן מגדלי התאומים בניו-יורק וחלקים מהפנטגון בוושינגטון. בנאום שנשא ארבעה ימים לאחר מכן, הגדיר נשיא ארה"ב ג'ורג' בוש את מאבק ארה"ב בטרור כ- "מסע צלב שימשך זמן רב".

שמורת עין אפק – (מעיינות כורדאני)

מקור השם "אפק" הוא מאכדית – מעיין. אם השם מוכר זה בין היתר כי השם ניתן למספר מקומות בארץ: תל אפק ומעיינות ראש העין (עליו יש כבר כתבה), אפיק ברמת הגולן, ושמורת מעיינות אפק. בטיסותינו אנו רגילים לראות מצודות, ארמונות, חומות ושרידי עבר ציבוריים אחרים, כאשר איננו נחשפים כמעט לאתרים מחיי היום יום. בטיסה זו נוכל לראות שמורת עין אפק - חווה חקלאית מהתקופה הצלבנית. **זוהי** נקודת חן אמתית מזרחית לקריית ביאליק, בין הקישון לנעמן, המעוררת כמיהה לימים בהם שלטו הביצות באדמת הארץ. ריאה ירוקה ורטובה זו היא שריד אחרון לביצות נחל נעמן, שיובשו בשנות ה-40 של המאה ה-20, בפרץ התלהבות חלוצי.

אפק תחנת הקמח הצלבנית

בשמורה טחנת קמח / סוכר צלבנית, שנחרבה ע"י הממלוכים ושוקמה בתקופה העותומאנית. טחנה זו עמדה במרכזו של סכסוך עתיק בין אבירי המסדר ההוספיטלרי לבין אבירי הטמפלרים שנפתר רק בהתערבות האפיפיור (כן, אותם נזירים לוחמים היו גם חקלאים). תחנת הקמח הופעלה ע"י 5 טורבינות ועשתה שימוש במיגלש תלול, דרכם ירדו המים. המים הפעילו 5 זוגות אבני רחיים. המבנה מאוד מבוצר, עקב העובדה שאחראי התחנה גר כאן. התחנה שימשה כעמדת נוטרים, חיילים יהודים בפיקוד בריטי, שנבנתה בשנים 1936-9. במקום סכר צלבני באורך 630 מטר וגשרי עץ עטופים בסבך עשיר של צמחייה החוצים את תעלות המים, עצי אשל וערבה, פטל קדוש, סוף וקנה מצוי, גרגיר נחלים ושלל שיחים ומטפסים. עוד נמצא שם עדר של 7 ג'מוסים (תאו) סקרניים. אלו הובאו לכאן בשנת 1991 משמורת החולה, לצורך ויסות הצמחייה והשבת האוכלוסייה שחיו כאן.

מלכת האתר היא הנימפיאה התכולה, הפורחת מיוני עד ספטמבר. זהו פרח מים טרופי יפהפה בו נהגו הפרעונים להשתמש לצרכים בהם אנו משתמשים כיום בוואליום. שמורת עין אפק היא גבול תפוצתה העולמי הצפוני של נימפיאה זו, וכמו הרבה צמחים אחרים היא נמצאת בישראל בסכנת הכחדה.

מסע נפוליון בארץ הקודש

נפוליון, שליט צרפת בין השנים 1799 ו-1814, היה מחשובי האישים שעיצבו את המאה ה-19. עד היום מקובלים הרעיונות הצבאיים, טקטיים והאסטרטגיים מרחיקי לכת הוא הנהיג והוא הוביל את צרפת לכיבוש רוב מערב ומרכז אירופה. בשנת 1799 הוא הפנה לראשונה זרקור פוליטי-אירופאי לעבר ארץ ישראל ולפיכך נהוג לראות בשנה זו את תחילתה של העת החדשה. עד תקופה זו העניין בארץ היה דתי בלבד. ב-1798 הטילה הממשלה הצרפתית הנבחרת על נפוליאון לכבוש את מצרים מידי הבריטים. ישנה סברה לפיה הוטלה עליו משימה זו כדי להרחיקו מפריז לאחר התגברות הפופולאריות שלו בציבור, אך הסברה הרווחת היא כי המטרה העיקרית של המסע הייתה לנתק את בריטניה, אויבתה המושבעת של המהפכה הצרפתית, מהודו, תוך פגיעה בממלוכים, בני בריתם. עד מהרה כבש נפוליון את קהיר וסביבותיה. הוא ביסס את שלטונו במצרים והחל לנוע לאורך חוף הים התיכון בכיוון ארץ ישראל. ב-1799 הוא כבש את כל ערי-החוף של אותה תקופה- אל עריש, עזה ויפו (שם טבחו חייליו 2,000 שבויים טורקיים)- התקדם בראש צבאו צפונה, כבש את חיפה ועמק יזרעאל וצר על עכו כחודשיים. במהלך המצור הציב נפוליון את תותחיו על תל עכו שזכה הודות לכך לכינוי "גבעת נפוליון". על ראש התל ניצב כיום פסל ברזל גדול בדמות סוס ועליו רכוב נפוליון כשהוא מסתער ופניו לכיוון צפון.

בעודו צר על חומות עכו, פרסם נפוליון את "מנשר נפוליון אל היהודים", אשר הופץ ככרוז בערי ארץ ישראל, ואף פורסם בעיתון הצרפתי "מוניטר" ב-20 באפריל 1799. במנשר קרא נפוליון ליהודים להצטרף אל שורותיו והודיע על הכרה בריבונות היהודית ההיסטורית ובזכותם להקים ישות מדינית יהודית עצמאית בארץ ישראל. לפרסומו ולתוכנו של המנשר הייתה תהודה ניכרת. נפוליון היה הראשון להבין כי מידע הוא כוח וצירף לצבאו צוותים של חוקרים ומדענים- דבר שאף מצביא לפניו לא עשה. בין היתר היו בצוותים במדענים/מומחים לארכיאולוגיה – פענוח כתב החרטומים (שמפוליאון), אבן הרוזטה (אלכסנדריה) התלת-לשונית (אכדית, יוונית וחרטומים), גיאוגרפיה, בוטניקה וקרטוגרפיה (ז'אקוטאן). חיל ההנדסה של נפוליאון מיפה את האזור ויצר מפה מפורטת (מפת ז'אקוטן) שהייתה בשימוש לאורך כל המאה ה-19 עד למיפוי הארץ על ידי הבריטים. ניסיון הכיבוש לא צלח וב-20 מאי 1799 נסוג נפוליון מעכו ובהמשך מארץ ישראל כולה. מאוחר יותר טען נפוליון כי כיבוש עכו היה לגביו המפתח להודו. ואני תוהה- מה היה קורה לו נפוליון היה כובש את עכו?

אמת המים לעכו

בימי גדולתה של עכו, בתקופה העותומאנית (1517-1917) גדלה אוכלוסיית העיר במידה ניכרת והיה צורך להגדיל את הספקת מימיה, אך לעכו לא היו מקורות מים עצמאיים. בשנת 1798 בנה פחה אחמד אל גז'אר, גדול בונה של עכו, אמת מים ממעיינות כברי- עין שפע, עין גיח, עין צוף, עין השיירה- הנמצאים ליד קיבוץ כברי של היום, לעכו. המים זרמו בתוך צינורות חרס, שעברו בתוך חוליות. אמה זו נהרסה בחלקה בשנת 1799 בהתקפות צבא נפוליון על עכו. במשך 15 שנים פסקה הולכת המים ממעיינות כברי לעכו.

אחמד אל גז'אר החליט להקים אמה אחרת, מערבית לאמת החוליות ובשנת 1814 השלים בנו, סולימאן פחה אמה חדשה הבנויה על קשתות גבוהות. אמה זו שנשמרה עד ימינו, סיפקה מים לעכו עד מלחמת השחרור. המים באמה זו עברו בתעלה בראש האמה.

בהאים

המטייל בגנים הבהאים בחיפה ובעכו מתרשם מן הרוגע, השלווה והיופי ואינו יודע שמדובר בכת מוסלמית שהיא פלג מן הזרם הקיצוני השיעי שאחד ממרכזיו היום הוא אירן.

הגנים הבהאים בחיפה ובעכו והמבנים המצויים בהם, מייצגים הן את הזיכרון ההיסטורי והן את המרכז הנוכחי של הקהילה הבהאית העולמית. מכאן נובע ערכם "האוניברסלי היוצא מן הכלל" של הגנים שהוכר לאחרונה על ידי אונסקו בהחלטה לכלול אתרים אלו ברשימת אתרי המורשת העולמית לשימור עבור הדורות הבאים.

הגנים הבהאים בעכו

גני בהאג'י שמצפון לעכו מקיפים במעגל רחב את האחוזה ההיסטורית בה התגורר ואת המקדש בו הובא למנוחת עולמים בהא-אללה, הנביא-המייסד של הדת הבהאית.

רקע היסטורי

הדת הבהאית הינה דת מונותיאיסטית שנוסדה במאה התשע-עשרה, הרואה את עצמה כממשיכת דרכן של הדתות הגדולות ואשר נושאת מסר חדש לעידן המודרני. במהלך 150 שנות קיומה, התפשטה הדת הבהאית בכל רחבי תבל, והפכה לתנועה עולמית, עם למעלה מחמישה מיליון מאמינים החיים בכל מקום בעולם ומשקפים מגוון האוכלוסיות שבו.

הבאב – הנביא המבשר

ה- "באב" (השער) נולד בשם עלי-מוחמד בשיראז (איראן) בשנת 1819. סעיד, הכריז על עצמו כבאב נביא או שליח האל. המסר החברתי שנשא היווה אתגר לדרך החשיבה של תקופתו – הוא אסר כל שימוש באלימות (ג'יהאד), הכיר בשוויון הנשים ותמך במדע ובחינוך. הוא טען שהוא המבשר ושתפקידו הוא להכין הקרקע לבואו של שליח נוסף של האל.

לאחר ש-18 מאמינים, ביניהם אישה אחת, מצאו את דרכם הייחודית אליו וקיבלו את בשורתו, שלח אותם הבאב להפיץ את תורתו. עד מהרה היו לסעיד מאות אלפי מאמינים מכל שכבות החברה, ביניהם אף כמה מנהיגים דתיים מוכרים. ההנהגה הדתית בפרס חשה מאוימת מהצלחתו של סעיד והכריזה עליו ככופר, ובכך הציתה גל של רדיפות, במהלכן עונו ונרצחו אלפים ממאמיניו. הבאב נאסר והוצא להורג ב 1850, גופתו הועברה לארץ ונטמנה במבנה אבן על הר הכרמל. בשלב מאוחר יותר נוסף לקבר מבנה-על מונומנטלי בעל כיפת זהב. מאז הפכה ישראל למרכז הדת הבהאית.

הנביא המייסד

מירזא חוסיין עלי (1817-1892), שהוכר בכינויו בהא-אללה (זוהר האל) נולד למשפחת אצולה מהמחוז האיראני נור. במקום ללכת בדרכי אביו, שהיה שר בחצר המלכות, הוא בחר לסייע לחולים ולעניים. כאשר הכריז סעיד על שליחותו, הפך מירזא חוסיין לאחד ממאמיניו, ומאוחר יותר לדמות מובילה בתנועה. כמו רבים אחרים, בחירה זו הפכה אותו

למטרה למאסרים ועינויים וב-1853 הוא גורש עם משפחתו לצמיתות ממולדתם. בשנת 1868, הוגלה בהא-אללה לעכו, שהייתה אז פינה נידחת באימפריה העות'מנית אליה הושלכו אסירים פוליטיים ובלתי רצויים אחרים. עם הזמן השתנה יחסם העוין של שלטונות עכו ותושביה כלפי מירזא חוסיין והפך לחיובי. הוא הורשה להסתובב חופשי ולחיות בכפר צפונית לעכו. שתים-עשרה שנות חייו האחרונות עברו עליו בנוחות יחסית באחוזה הניצבת כיום בלב הגנים הבהאים בעכו. לאחר פטירתו ב-1892, בגיל 75, הוא נטמן במבנה קטן סמוך לאחוזה, המוכר כ"מקדש בהא-אללה". אל מקדש זה מכוון כל בהאי את פניו ומחשבותיו כאשר הוא מתפלל את תפילתו היומית.

עקרונות האמונה הבהאית

הבהאים מאמינים כי האל היחיד, בורא העולם, הנחה את המין האנושי לאורך כל ההיסטוריה ושלח אליו נביאים ושליחים, כמו אברהם, משה, ישו ומוחמד, וכן קרישנה, בודהה וזרתוסטרה, אשר ייסדו את דתות העולם הגדולות. עיקר תורתו של מירזא חוסיין הוא שהאנושות אחת היא ושהכרחי להתגבר על דעות קדומות ומחסומים אחרים המפצלים אותה, וכי אחדות בין כל העמים חייבת להיווצר דרך האבולוציה של הסדר החברתי.

הקהילה הבהאית העולמית

במהלך 150 השנים הראשונות לקיומה, פרצה הדת הבהאית את הגבולות הגיאוגרפיים והתרבותיים של מקורותיה המזרח התיכוניים ונפוצה בכל רחבי העולם. ב-1988 מנתה הקהילה הבהאית כמה מיליוני מאמינים שהתגוררו ביותר מ-100 אלף יישובים מ-205 מדינות וטריטוריות שונות. לאור זאת, הכריזה אנציקלופדיה בריטניקה כי לדת הבהאית קהילות רבות יותר בארצות מאשר לכל דת אחרת, לבד מן הנצרות.

המרכז הבהאי העולמי

מקדש בהא-אללה בעכו משמש מוקד רוחני עבור הבהאים בכל רחבי העולם, וחיפה היא משכנם של המוסדות המנהליים המנהיגים את הקהילה כולה. שתי ערים אלה מהוות יחד מרכז עלייה לרגל עבור הבהאים.

לוחמי הגטאות

באפריל 1949, יום השנה השישי למרד גטו וורשה, עלה קיבוץ לוחמי הגטאות על הקרקע. בשנת 1949 בקשו קבוצה של כמאתיים ניצולי שואה להקים ישוב. המוסדות המיישבים לא נתנו ליוצאי שואה להקים ישוב הומוגני ובקשו לערבם באנשים מקומיים, על מנת שיוכלו לשאת ישוב בעצמם לאורך זמן. אך חבורה זו התעקשה ולבסוף התקבלה פשרה. אנטק יצחק צוקרמן וצביה, יוצאי מרד גטו ורשה, היו לב הקבוצה ואליהם הצטרפו לוחמים, פרטיזנים ועוד. באותו זמן בו עוד לא היה קיים מוסד להנצחת השואה, לבד ממרתף השואה בהר ציון צמח רעיון בית לוחמי הגטאות- מוסד הנצחה חינוכי ומוזיאון.

בראשית שנותיו הוותה כלכלת הקיבוץ על חקלאות על ענפיה השונים. היום המרכיב העיקרי בכלכלת הקיבוץ הוא מפעל "טבעול", המייצר תחליפי בשר מן הצומח, ולצידו מתחם "בית וקיט" בו חדרי אירוח יפים ומסעדה כפרית המגישה ארוחת בוקר ייחודית ועשירה.

תודות :

לעמיר שלום על העריכה.

עדי זלבה הצלם .

לדודי הולנדר על קובץ מנחתים ובועות

לגיל בליצבאו שעזר לי עם מנחת החורף (הצומת לפני בית הקברות של מסריק מצוין במפה)

עד הפעם הבאה- נתראה!!!

אבי הרטמן

קישור לסרטון: [לחץ כאן](#)

להורדת המסלול בפורמט Google Earth: [לחץ כאן](#)

להורדת המסלול בפורמט עמוד ענן: [לחץ כאן](#)

להורדת מנחת יבור : [לחץ כאן](#)

למזג אויר בבועה : [לחץ כאן](#)

למפת Google Maps : [לחץ כאן](#)